

TREDJE RIKETS FRUKTAN OCH ELÄNDE

Samtalshandledning

Av Elin Callmer, dramapedagog Dalateatern 2018

Studiecirklar i Dalarna

I samarbete med studieförbund har Dalateatern under hösten 2018 bjudit in till samtal kring *Tredje rikets fruktan och elände*. Studiecirklar har arrangerats genom studieförbund i Borlänge, Falun, Leksand, Ludvika, Rättvik, Smedjebacken, Skattungbyn, Säter, Älvdalen och Österbyn.

Gymnasieskolan och Dalateatern

Dalateatern har en fast anställd dramapedagog och har alltid pedagogiskt arbete kopplat till sina produktioner. Vi vill gärna ha kontakt med dig som jobbar med barn och unga i länet och utveckla vårt samarbete med skolor i länet. Under repetitionerna av *Tredje rikets fruktan och elände* har vi till exempel haft en referensklass från Falun. Gymnasieklasser i Mora och Falun har också fått en workshop i klassrummet som förberedelse inför föreställningsbesöket.

Under hösten 2018 erbjuder vi också Dramatik i gymnasieskolan. Projektet syftar till att öka förståelsen för dramatiserad text och erbjuda möjligheter till att lära sig tolka och reflektera kring texter genom drama- och teateruttryck. Projektet riktas mot gymnasieskolor i Dalarnas län under november-december 2018.

Är du intresserad eller vill veta mer? Mejla: elin.callmer@dalateatern.se

Att prata om teater

I den här handledningen finns förslag på frågor och övningar som kan användas för att sätta i gång reflekterande samtal om föreställningen, till exempel i studiecirkelarna, i klassrum eller på arbetsplatser.

När det gäller att tolka och förstå teater finns det inte något rätt eller fel. Ni som sett föreställningen har säkert upplevt olika saker. Välj de övningar och frågeställningar som du tycker känns intressanta och som passar din grupp.

Kika gärna in på vår hemsida och få inspiration av tidigare handledningar:
www.dalateatern.se/barn-unga/verktygslada-for-pedagoger

Minnesrunda

Ett sätt att påminna sig föreställningen. Sitt gärna på stolar i en ring så att alla ser varandra. Låt en i taget berätta om något den minns från föreställningen. Det kan vara en speciell situation, en replik, hur rummet såg ut eller vilken känsla musiken gav.

Om det behövs kan du konkretisera frågan genom att be varje person dels nämna något de blev berörda av eller tyckte extra mycket om och något som de undrar över eller inte förstod efter att ha sett föreställningen.

Kanske börjar ni först med en ”bikupa”, att två och två samtalar med varandra och berättar vad de tänkt, för att sen låta alla i tur och ordning säga vad de tänkte i en så kallad ”runda”.

Viktigt att påminna om att det inte finns någon tolkning som är mer korrekt än någon annan. Ni har säkert upplevt föreställningen på olika sätt.

- » Till gymnasieklasser som haft förarbete i klassrummet med dramapedagogen. Hur hänger det vi gjorde i klassrummet ihop med föreställningen. Vilka tankar och reflektioner får ni? Var det någon scen som liknade det vi gjorde i klassrummet?
- » Till cirkeldeltagare som läst manus innan, var det någon skillnad mot att läsa manus och se föreställningen? Hur kändes det att se scenerna spelas?

Vad handlar föreställningen om?

Föreställningen kretsar kring åtta fristående scener med sånger invävda emellan. Prata om helheten.

- Vad finns det för teman som binder ihop scenerna?
- Vilka begrepp, känslor associerar du till föreställningen?

Låt deltagarna prata i mindre grupper eller två och två och lyft sen svaren i helgrupp. Samla gärna tankar på tavlan.

Motstånd?

Föreställningens regissör Thomas Müller säger att ”motstånd löper som en röd tråd genom föreställningen”. På vilka sätt tycker ni föreställningen handlar om motstånd?

- Finns det några karaktärer ur föreställningen som tydligt gör motstånd?
- Vad gör dom i så fall motstånd mot?
- Vad riskerar dom genom att göra motstånd?
- När gjorde du senast motstånd?
- Har alla samma möjlighet att göra motstånd?
- Vad finns det för exempel, från historien och nutiden, på människor som gjort motstånd?

I svenska akademiens ordlista definieras motstånd på följande sätt:

”mot|stånd substantiv ~et; pl. ~ 1 *göra motstånd* kämpa emot, motsätta sig”

Scener ur föreställningen – samtalsfrågor

Föreställningen består av åtta fristående scener där vi får träffa olika karaktärer. Föreställningen hade urpremiär redan 1938 och texterna bygger på vad flyktingar berättade, vad som stod i tidningarna och vad Brecht fick höra om det som pågick i Tyskland/Tredje riket. Brecht själv lämnade Tyskland redan 1933.

Nedan finns förslag på frågor till några av scenerna ur föreställningen. Prata i helgrupp eller mindre grupper, eller använd frågorna för att göra en skriftlig reflektion.

Spionen

Foto: Per Eriksson

I scenen förekommer ett par (se bilden ovan) och deras son *Klaus-Heinrich*. I familjen finns också ett biträde.

Frågor om scenen *Spionen*:

- Vad får ni för intryck av karaktärerna? Hur har dom det ställt?
- Varför vill dom inte umgås med familjen Klimbtsch?
- Vem är det som ringer i telefonen när de inte svarar tror ni?
- Har deras son Klaus-Heinrich anmält dom eller har han bara varit och köpt godis?

De svarta skorna

Foto: Per Eriksson

Scenen utspelar sig mellan en mamma och hennes dotter

Frågor

- Vart utspelar sig scenen? I vilket rum befinner dom sig?
- Vad får ni för intryck av karaktärerna. Vilka är dom?
- Hur har dom det ställt?
- Finns det några fler i deras familj?
- Hur gammal är dottern?
- Varför vill mamman inte ge dottern några pengar?
- Vad försöker mamman (eventuellt) skydda henne från?
- Vad tycker mamman om Hitlerjugend och den rådande politiken?

Kritkorset

Foto: Per Eriksson

Karaktärerna, från vänster: *Anna*, hembitråde. *Theo*, SA-man och Annas pojkvän. *Franz*, bror till *Minna*. *Minna*, kokerska.

I scenen finns också *Chauffören Francke* som putsar skor.

Frågor

- Vart utspelar sig scenen? I vilket rum? Hemma hos vem/vilka?
- Vad är det för människor vi möter här? Vad får ni för intryck av karaktärerna?
- Vad gör Theo där?

- Varför kommer brodern Franz på besök?
- Varför blir Theo misstänksam mot Franz?
- Varför berättar Franz det där om katten och Doktor Ley?
- Vad är det Theo misstänker andra för när han är på Arbetsförmedlingen?
- Vad händer med de som får ett kors på ryggen?

- Vilken politisk inställning har Minna, systemen?
- Vad tänker chauffören Francke på där han sitter?

- Vad har Anna och Theo för relation? Beskriv relationen.
- Varför berättar Anna inte direkt vad hon behöver pengarna till?
- Varför ger inte Theo Anna några pengar?
- Vad händer med Theo och Annas relation efter den här situationen?
- Kommer Theo ange Franz?

Arbetstillfällen

Foto: Per Eriksson

Scenen handlar om *Martha*, hennes man som arbetar i nya motorfabriken och deras *granne*.

Frågor

I scenen får Martha reda på att hennes bror dött i kriget. Kanske i Spanien.

- Vad riskerar karaktären Martha genom att visa sorg och gå svartklädd?
- Vad tycker du hon ska göra?
- Kan det vara rätt att bryta mot lagen om man tycker lagen är omoralisk eller fel?
- Har de som arbetar med att bygga till exempel bombplan ansvar för hur dessa sen används i kriget?

Konst som motstånd?

I scenen *Arbetstillfällen* nämns att tyskar var i Spanien och att det kanske är där som Marthas bror "förolyckades". Det som syftas till är den enhet ur det nazistiska flygvapnet Luftwaffe som 1936 skickades till Spanien för att stödja Franco i det spanska inbördeskriget.

Konstverket *Guernica* är målat av Pablo Picasso 1937. Målningen är 349 × 776 cm stor och Picassos största och kanske mest ambitiösa verk. Målningen är ett minnesmärke över den baskiska staden Guernica som den 26 april 1937 förstördes av just nazistiskt bombflygplan i de spanska fascisternas tjänst.

Frågor om bilden ovan

- Vad föreställer konstverket? Vad ser ni i det?
- Vilka känslor förmedlar konstverket?
- Vad ville Picasso berätta med konstverket tror ni?

Seed Corn Must Not Be Ground av Käthe Kollwitz

Käthe Kollwitz (1867-1945) var en tysk tecknare, grafiker och skulptör, verksam i Berlin i över 50 år. Hon skildrade med stor medkänsla fattiga och förtryckta. Hennes konst förbjöds av nazisterna. Kollwitz räknas som en av de mest betydelsefulla tyska konstnärerna under 1900-talet.

- Vad föreställer konstverket?
- Vilka känslor förmedlar konstverket?
- Vad ville Kollwitz berätta med konstverket tror ni?

Sångtext – Ska nya röster sjunga

Den sista sången som sjungs i föreställningen är ”Ska nya röster sjunga” med text och musik av Mikael Wiehe. Texten finns också i sånghäftena som delades ut vid föreställningen. Läs texten, i smågrupper eller par och prata om den.

- Vad handlar texten om?
- Vilken känsla ger texten?
- Varför tror ni den valdes som slutlåt till föreställningen?

1. En enda sak är säker
och det är livets gång;
att allting vänder åter,
att allting börjar om.
Och fastän våra röster
ska mattas och för stummas,
ska nya röster sjunga,
ska nya röster sjunga.

2. När vi har blivit gamla
och vårt hår har blivit grått,
när livet börjar mörkna
och dagarna har gått,
när våra kroppar krokmar
och våra steg blir tunga,
ska nya röster sjunga,
ska nya röster sjunga.

Sångerna om frihet,
om rättvisa och fred,
sångerna om folket,
som aldrig kan slås ner,
sångerna om kärlek,
som aldrig kan för stummas,
ska nya röster sjunga,
ska nya röster sjunga.

3. Och du och jag ska sitta
vid fönstret i vårt hus
och ta varandras händer
i vårens klara ljus.
Och utanför på gatan,
där vindarna är ljumma,
ska nya röster sjunga,
ska nya röster sjunga.

Sångerna om frihet...

4. Så segrar inte döden,
fast åren har sin gång.
Så stannar inte tiden.
Den börjar bara om.
För sångerna om livet,
som aldrig kan för stummas,
ska nya röster sjunga,
ska nya röster sjunga.
Ja, sångerna om livet,
som aldrig kan för stummas,
ska nya röster sjunga,
ska nya röster sjunga

Heta stolen – Åskådarrull, civilkurage (värderingsövning)

Låt deltagarna sitta på stolar i en cirkel. Det ska finnas en extra tom stol i cirkeln. Deltagarna tar ställning till påståendena genom att byta plats i cirkeln. Om du håller med – byter du plats, om du inte håller med – sitt kvar. Heta stolen kan användas för att sätta i gång reflektion och samtal. Ställ gärna fördjupande följdfrågor, problematisera, varför/varför inte? Man har alltid rätt att ändra sig under övningens gång.

Påståenden

- Man ska alltid reagera om man ser någon bli illa behandlad.
- Det är viktigt att följa lagar och regler.
- Om man ser någon som råkar illa ut, men inte gör något, är man medskyldig till det som händer.
- Det är lättare att ingripa om man är flera personer som ser vad som händer.

Fördjupande frågor

Prata gärna om vad det är som gör att man inte ingriper när man ser någon bli illa behandlad.

- Handlar det om rädsla eller något annat?
- Var någon av karaktärerna i föreställningen rädda? För vad i så fall?
- Kan man träna bort rädsla?

Köp boken!

Dalateatern erbjuder sin publik att köpa en nyttgåva av *Tredje rikets fruktan och elände* av Bertolt Brecht för bara 50 kr per ex. Utgåvan innehåller 24 scener och texter av bland annat Ulf Peter Hallberg. Boken riktar sig särskilt till gymnasieskolan och universitet. Mer info, mejla -> elin.callmer@dalateatern.se

Andra lästips

Ensam i Berlin – Hans Fallada, Lind & co.

Handbok för demokrater. Hur gör en enskild människa för att skydda demokratin?
– red. Elisabeth Åsbrink, Sverker Sörlin och Ola Larsmo, Natur & Kultur.

Tror du att du kan förändra världen utan att anstränga dig – Stina Oscarson, Leopard förlag.

Tips på pedagogiskt material

Spelar roll, ett material om åskådarrullen - Forum för levande historia. Finns att beställa här: <https://www.levandehistoria.se/material/spelar-roll-ett-material-om-askadarrollen>

Sverige och förintelsen – Forum för levande historia. Fakta och övningar.

Se länk: <https://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/forintelsen>

